

HVORFOR DANSK?

STEFAN G. ANBRO

Dansk er et mindre, germansk sprog. Det er karakteriseret ved et stærkt reduceret bøjningssystem, en u hensigtsmæssig afstand mellem skrift og tale og et rigt inventar af vokaler. Dertil stødet – en lynsnar sammensnævring af stemmelæberne, der næppe kan kaldes køn, snarere dyrisk, i bedste fald sexet. Dette sprog tales af ca. fem millioner mennesker på den afsides beliggende jyske halvø og nogle øer øst for denne. Beboerne her er stenrige, de elsker deres land og sig selv. Elegante er de ikke, til gengæld ofte praktiske. Joggingbukser er en beklædningsgenstand, der stadig ses. Kan man forestille sig, at der gives begavede mennesker rundt omkring i verden, der interesserer sig for dette?

Ja, man kan, i den grad. Og med god grund.

Mantas studerer journalistik på Vilnius Universitet. Jeg er dansk lektor sammesteds. For et par semestre siden var der i Mantas' studieordning et enkelt semester med et såkaldt frit fag, et blankt punkt i skemaet, som han selv havde lov at definere indholdet af. Valget faldt på dansk. Efter vores sidste undervisningsgang kom denne sympatiske unge mand hen til mig og sagde tak for timerne. Han havde virkelig sat pris på dansk, han holdt af det som en simplificeret udgave af tysk. Han havde lige fra starten af vidst, at studieordningen ikke ville levne ham mulighed for at fortsætte danskstudierne i mere end et semester, men selvom om det altså ikke kunne blive til mere end denne korte smagsprøve, havde han været glad for det. "Desuden tænker jeg, at det vil se

godt ud med lidt dansk på mit cv,” sluttede Mantas, nikkede høfligt og gik hjem.

Dansk, cv, se godt ud... Jeg var imponeret. Det er vel normalt at sende sit cv en forfængelig tanke i ny og næ, men unge mennesker, der ser kundskaber i et mindre europæisk sprog som et karrieretræk – det kender jeg ikke til fra Danmark, hvor selv store kultursprog som tysk lider den langsomme kvælningsdød. Og samtidig var jeg imponeret over netop dette Danmark, for et eller andet må vi jo gøre rigtigt, når vores sprog i et land som Litauen vinder sig en sådan status hos de unge og ressourcestærke. Dansk som noget, det er værd at profilere sig på. Det er smigrende, synes jeg, men også værd at tænke over. Hvori bunder denne interesse for vores sprog?

Spørgsmålet er klassisk, som danskunderviser i udlandet må man jævnligt besvare det efter bedste evne: Hvorfor vælger dine studerende at læse dansk? Svaret kan kun blive en grov generalisering. Sådanne yder aldrig den enkelte retfærdighed, men ikke desto mindre er de nyttige. Lad mig derfor vove forsøget:

Det er mit indtryk, at de fleste af vores danskstuderende i Vilnius i virkeligheden ikke helt selv ved, hvorfor de vælger at læse dansk. De kender selvfølgelig H.C. Andersen, og nogle af dem elsker hans eventyr, men det er ikke udslagsgivende. Hvis der nogensinde har været tider, hvor mødet med *en bog*, mødet med *den store litteratur* definerede unge skæbners vej ind i voksenlivet, så er de nok ved at være forbi. Og hvad angår Kierkegaard, så er jeg lidt usikker på, om unge litauere overhovedet ved, hvem han er, når de som 18-årige forlader gymnasiet og skal vælge studie. Jeg ville ikke sætte en kasse øl på det.

Men hvad er det så? Hvad er det, der får unge mennesker i udlandet til at vælge at læse dansk? Jeg tror, det er noget abstrakt

og u håndgribeligt – status. Jeg tror, at Danmark, dansk sprog og dansk kultur har en høj status mange steder i verden, og derfor fylder noget mere i den almene bevidsthed, end man skulle forvente af et så lille og ubetydeligt land, og jeg tror, at det derfor ligger en smule mere lige for at læse dansk, end vi selv går og forestiller os. Jeg tror også, at der er nogle bestemte årsager til, at det forholder sig sådan.

På dette sted vil jeg gerne fortælle om min allerførste time som danskunderviser på Vilnius Universitet. Det var den 2. september, den første undervisningsdag i efterårssemesteret. Fra min forgænger skulle jeg overtage et hold hovedfagsstuderende, en gruppe på 15 ambitiøse og begavede piger, der netop skulle påbegynde deres tredje studieår. De studerende sad i et ganske lille undervisningslokale, jeg tog en dyb indånding, gik ind til dem og gav mig til at tale – med tydelig artikulering af alle stavelser. Det har helt sikkert lydt temmelig besynderligt, men det var nemt at forstå: Hej, jeg hed-der Ste-fan, og jeg skal un-der-vi-se jer i dansk. Og jeg skrev på tavlen: S-T-E-F-A-N. Hvorefter en modig studerende rakte hånden i vejret og udbad sig den manglende information: Men... hvad hedder du til efternavn?

Det er en banal hændelse, og den har kun interesse for så vidt, som den illustrerer en velkendt kulturforskel: forskellen mellem en kultur, hvor formodede autoritetspersoner siger “hej”, “du” og “fornavn”, og en kultur, hvor reelle autoriteter tiltales med titel, efternavn og “De”. Det er bl.a. kulturforskelle som denne, tror jeg, der forklarer, hvorfor Danmark og de øvrige skandinaviske lande kan blive tiltrækkende for unge mennesker i udlandet.

Kulturforskelle er noget forbasket noget at skulle tale om. Lynhurtigt bliver man upræcis, og samtidig har alt, hvad man får

sagt og tænkt, en overvældende evne til at reproducere sig selv ude i virkeligheden: Har man netop fået defineret en kulturforskel, ser man den overalt, den teoretiske definition bliver en form, som alle erfaringer tvinges ind i. Endelig er hele diskussionen ideologisk på en trættende måde. Hvad er danskhed? Hvor ofte har vi ikke diskuteret dette spørgsmål inden for de sidste ti år, og hvor ofte har det ikke haft et præg af vilkårlighed og politisk hensigt?

Ikke desto mindre er det muligt at tale om kulturforskelle på et mere solidt grundlag. Se f.eks. følgende beskrivelse: Der findes kulturer, hvor der hersker en umiddelbar konsensus om, at ulighed mellem mennesker bør reduceres til et minimum. Det er en forestilling, der er så selvfølgelig, at den sjældent udtales, den hænger blot i luften som en usynlig, men fælles strukturering af det sociale rum. I sådanne kulturer bestræber forældre sig på at behandle deres børn som jævnbyrdige. Lydighed er erstattet af forhandling og anerkendelse – også i skolen. Ude på alle kontorerne og i virksomhederne forventer de ansatte ikke, at chefen i detaljer dikterer, hvordan de skal udføre deres arbejde, for derefter at overvåge og kontrollere, at instrukserne overholdes. Der er derimod ikke bare plads til, men en klar forventning om, at den enkelte medarbejder bidrager med selvstændige indspil og initiativer. Et videre særpræg ved disse kulturer består i, at man ikke skilter med privilegier og statussymboler, magtfulde personer vil typisk forsøge at virke mindre magtfulde, end de er. Der er en høj grad af decentralisering.

Mon ikke de fleste danskere vil være enige i, at en sådan beskrivelse i det store og hele passer godt på Danmark? Er det, vil de i hvert fald være i fuld overensstemmelse med ophavsmanden til beskrivelsen – den hollandske kulturforsker Gert Hofstede.

Hofstedes undersøgelser er klassikere. Mest kendt er det, hvordan han fra 1967 til 1973 uddelte et spørgeskema om menneskers værdier til ansatte hos IBM i en lang række lande. Han analyserede svarene og nåede ad den vej frem til fire parametre, der beskriver kulturforskelle. Man kunne også tale om fire skalaer, som alle kulturer placerer sig på. En af skalaerne bærer overskriften *magtdistance*, og beskrivelsen ovenfor er en fri parafrase af skalaens ene yderpunkt – kulturer med lille magtdistance. I en opdateret udgave af Hofstedes undersøgelse, der nu omfatter omkring 70 lande, lander Danmark helt derude. Midt på skalaen støder man på lande som Tyrkiet, Belgien og Etiopien. Den største magtdistance findes i Malaysia.

Dette har også noget med sprog at gøre. Blot et eksempel: En ligegyldig formiddag for et års tid siden sad jeg over arbejdet på Skandinavisk Center ved Vilnius Universitet. Telefonen ringede. Jeg tog den, og jeg må formode, at jeg har følt mig i god form den dag, for jeg besluttede at tage imod dette opkald på litauisk: *Skandinavistikos Centras – čia Stefanai*. Den anden ende reagerede med det samme: *Laba diena Stefanai. Gražiai kalbate – Goddag Stefan. De taler smukt.*

Det var en af mine studerende, der ringede, og det er her, hele pointen ligger. Det er en pige, jeg har tilbragt mange timer sammen med i undervisningen, vi har været enige og uenige om alt mellem himmel og jord, relationen er varm, åben og uformel. Vi taler altid dansk sammen, og det kunne ikke falde hende ind at tiltale mig med “De”. Så skiftede vi sprog, og dermed hed det i første omgang *gražiai kalbate – De taler smukt*. Sproget var et andet, og således også tiltaleformen. Vi kunne ikke skifte sprog uden at skifte kultur. På samme måde lærer den, der lærer at tale et nyt sprog, også at leve en ny kultur.

Tilbage til Hofstede. De tre øvrige skalaer, som han har skabt til beskrivelse af verdens kulturer, er: Individualisme, maskulinitet og undgåelse af usikkerhed. Prøv selv at placere Danmark. Korrekt – høj individualisme, lav maskulinitet og lav undgåelse af usikkerhed. Kombineres dette med den lave magtdistance, kan vi sammenfatte meget om Danmark, hvis vi siger, at vi er et egalitært, individ-centreret, anti-autoritært, ikke-rollebaseret og dynamisk samfund. Dette er dybe karakteristika, der er vokset frem over lang tid. Måske er det ligefrem på sin plads at sige *rødder*, når vi taler om dem.

Følger vi disse rødder tilbage i tiden, støder vi på en række afgørende kulturstrømninger, der har præget os. Først – nærmest i tid – møder vi *ungdomsoprøret*. Der er ingen grund til at fornægte ungdomsoprørets skyggesider, men samtidig må det æres for, hvad det bragte af godt. Det endte i politisk dogmatik, opgøret med den småborgerlige materialisme løb mildest talt ud i sandet, og tilmed havde det hele et irriterende frelst præg. Men: Ungdomsoprøret lagde endegyldigt det gamle, hierarkiske, autoritære og rollebaserede samfund i graven, hvilket var godt og kun godt.

Graver vi os længere ned gennem tiden, ned til de dybere rødder, møder vi *kulturradikalismen*. Dette var engang navnet på en stolt tradition, men på det seneste er det blevet alles foretrukne skældsord. Det er der naturligvis en grund til, synderegistret er velkendt, men også her bør vi huske, hvad vi fik: Kvindeemancipation, opblødning af forkrøblende sexualnormer, opgør med den autoritære opdragelse etc. etc.

Og går vi endelig helt til bunds i det, vil jeg mene, at vi skal søge de dybeste rødder til det antiautoritære og dets spejlbillede – den høje grad af indrestyring – i vores religion: pietisme, evangelisme, *Luther*.

Denne tekst skulle egentlig handle om dansk i verden. Blev den lidt slingrende i gangen, var det kun i et forsøg på at komme omkring de ting, der er min bedste forklaring på, at dansk sprog og dansk kultur rent faktisk tiltrækker unge, talentfulde studerende rundt omkring i verden. Tillad mig nu at slutte med en sidste hverdagshændelse. For nylig fortalte min litauisklærer mig, at hun for nogle år siden havde holdt ferie i Danmark, i Ringkøbing. Ved mindet lyste hun op i et hjerteligt, begejstret smil og sagde: Hvor *er* folk dog afslappede hos jer!

STEFAN G. ANBRO F.1975, CAND. MAG. I DANSK (2003), DANSK LEKTOR VED VILNIUS UNIVERSITET, LITAUEN (SIDEN 2006), UNDERVISER BL.A. I PRAKTISK SPROGFÆRDIGHED, STILISTIK OG OVERSÆTTELSE LITAUISK-DANSK.